

Олійник Л. В.

Хмельницький національний університет

ПОЕТИКА КАЗОК НАТАЛІЇ ПОЛІЩУК

Стаття присвячена аналізу художньої своєрідності сучасної української літературної казки на матеріалі збірки Наталії Поліщук «Добрі діти» (2019). Зазначено, що актуальність обраної теми зумовлена активним переосмисленням жанру казки у XXI столітті, коли традиційні фольклорні мотиви поєднуються з новими естетичними прийомами, що відповідають потребам сучасної дитячої аудиторії. У роботі здійснено огляд наукових джерел, присвячених розвитку авторської літературної казки в Україні, підкреслено недостатню вивченість творчого доробку Н. Поліщук, зокрема її внеску в оновлення морально-дидактичного та емоційно-виховного потенціалу дитячої літератури.

У статті зосереджено увагу на визначенні ключових композиційних, сюжетних, образотворчих і стилістичних особливостей казкових текстів збірки «Добрі діти», а також простежено їхньої взаємодії з національною літературною традицією та специфікою сучасних освітніх запитів. Зокрема класифіковано основні тематичні групи казок: про тварин, природні явища, рослинний світ, а також абеткову історію, що має виразний навчальний і виховний характер. Особливу увагу приділено морально-етичним змістам творів, серед яких домінують мотиви добра, поваги, відповідальності, емпатії, чуйності та необхідності гармонійної взаємодії з довкіллям.

Проаналізовано стилістичні прийоми, характерні для письма Наталії Поліщук: використання риторичних запитань, антитез, персоніфікації, звукових повторів, а також графічно виділених елементів (великих і малих літер), що підсилюють емоційну напругу та сприяють залученню юного читача до активного співпереживання. У статті також простежено автобіографічні риси, пов'язані з педагогічною та філологічною діяльністю авторки, які відчутно формують тематичну спрямованість і дидактичний вимір її казок.

Результати дослідження засвідчують, що збірка «Добрі діти» є вагомим внеском у розвиток сучасної української авторської казки. Вона не лише збагачує дитячу літературу оригінальними сюжетами й образами, а й виконує важливу виховну функцію, сприяючи формуванню моральних цінностей, емоційного інтелекту, екологічної свідомості та культури читання.

Ключові слова: дитяча література, авторська казка, Наталія Поліщук, поетика, структура тексту, тема, образна система.

Постановка проблеми. Літературна казка як жанр художньої літератури посідає важливе місце у сучасному культурному просторі, адже саме вона забезпечує зв'язок між фольклорною традицією та актуальними естетичними й світоглядними запитамі суспільства. Її розвиток є безперервним процесом жанрової трансформації, що відбувається впродовж тривалого часу – від появи перших авторських інтерпретацій казкових сюжетів до сучасних текстів, які поєднують фантастичне й реальне, традиційне й інноваційне. Проблема, що актуалізується в цьому дослідженні, полягає у виявленні специфіки художньої природи авторської казки та визначенні її поетикальних характеристик у контексті сучасної української літератури. Постійні зміни соціокультурного середовища спричиняють появу нових художніх моделей, тому вивчення жанру потребує оновле-

ного теоретичного підходу та аналізу механізмів трансформації традиційної казкової форми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій літературі вироблено кілька напрямів дослідження авторської казки. На першому етапі вчені зосереджували увагу на збиранні та описі фольклорних і літературних казок, зокрема на визначенні їх спільних та відмінних рис. Наступний період позначений прагненням теоретично окреслити межі народної й авторської казки, сформувавши чіткі критерії їх розрізнення. Сучасний етап пов'язаний із концептуальним осмисленням літературної казки як самостійного жанру, здатного постійно оновлюватися відповідно до викликів часу. Дослідники наголошують на тому, що літературна казка відрізняється від народної не лише індивідуально-авторським стилем, а й модернізацією традиційної образності, акту-

алізацією нових тем і проблем, психологізацією характерів і зростанням ролі інтертекстуальних зв'язків. Значний внесок у формування української авторської казки зробили письменники XIX – початку XXI століття, серед яких Марко Вовчок, М. Коцюбинський, І. Франко, а пізніше – С. Гридін, О. Дерманський, Н. Забіла, О. Іваненко, Г. Малик, В. Нестайко, Л. Яцкова та інші. Водночас багато аспектів поетики та структурних особливостей сучасної авторської казки залишаються недостатньо дослідженими, що зумовлює необхідність подальшого вивчення цього жанру.

Серед дослідників, які займалися вивченням особливостей літературної казки, О. Горбонос, Л. Дереза, В. Єфименко, В. Кизилова, Т. Леонова, М. Липовецький, Л. Овдійчук, Г. Сабат, Н. Тихолаз, І. Токмакова, Ю. Яриш та ін. Проте у дослідженнях літературознавців не описано твори Наталії Поліщук, яка є авторкою збірки казок та оповідань для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку «Добрі діти», 2019 року видання. Книга складається з 2 частин, перша з яких містить 15 оригінальних казок, завершується збірка зверненням авторки до читача з пропозицією долучитися до написання власної розповіді про добро, мрії та сподівання.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження збірки Наталії Поліщук «Добрі діти» як сучасного зразка авторської казки, аналіз її тематичних, композиційних та образних особливостей, а також визначення виховного потенціалу творів у формуванні моральних цінностей, розвитку читачів та сприйняття категорії добра в дитячій літературі.

Виклад основного матеріалу. Початок XXI століття ознаменований появою великої кількості нових імен в історії української літератури, у цьому плані не останню позицію займають і вихідці з Хмельниччини. Зокрема літературознавчий інтерес викликає творчість Поліщук Наталії Валеріївни – письменниці, філолога, журналістки, науковця, літературного критика, учасниці Хмельницького міського літературного фестивалю «Слово єднає!» 2016 року, члена Національної спілки письменників України з 2019 р., у доробку якої є три книги: «Метафор-мози» (2016), «Час квітів» (2018), «Добрі діти» (2019, оскільки вони ще не були об'єктом наукових розвідок.

Н. Поліщук родом із села Чернелівка Красилівського району, що на Хмельниччині. Завдяки старанням матері, вчительки української мови і літератури, у майбутньої письменниці розвинулись патріотичні почуття, любов до рідної мови,

тому вже у восьмирічному віці з'являються на папері перші віршовані рядочки, а будучи одинадцятикласницею, вона бере участь у Міжнародному конкурсі кращих творів молодих літераторів «Гранослов» і на обласному етапі займає одне з призових місць. Саме ця перша перемога стала приводом для обрання майбутньої спеціальності, оскільки нагородою була поїздка до Канева, на Чернечу гору, до могили Т. Шевченка, генія української нації. Тож у 2002 р. Н. Поліщук вступила до Київського національного університету ім. Т. Шевченка на спеціальність «Філологія». Згодом стала членом Літературної студії імені М. Рильського, брала участь у поетичних вечорах, конкурсах критиків, друкувала власні твори у «Студентському віснику», газеті «Університет» та у збірниках «Сполчник», «Сві-й-танок».

Свою професійну діяльність письменниця розпочала у видавництві «Магнат» на посаді кореспондента (2004–2006 рр.). Отримавши диплом у червні 2007 р., вступила до аспірантури КНУ ім. Т. Шевченка за спеціальністю «Компаративістика (порівняльне літературознавство)» і розпочала роботу над кандидатською дисертацією з проблеми візуальної поезії. За темою наукового дослідження було опубліковано кілька статей. Після повернення на малу Батьківщину працювала на посаді редактора радіомовлення Хмельницької обласної державної телерадіокомпанії «Поділля-Центр», була ведучою «передач на обласному радіо про мову, культуру, освіту краю, дитячі та молодіжні програми» [3]. У період з 2008 по 2013 рр. працювала викладачем кафедри української філології Хмельницького національного університету.

Хоча публікація ранніх творів була здійснена ще в шкільні роки, проте лише 2016 р. українці познайомилися із поетичною збіркою «Метафор-мози» [5], у 2018 р. – з «Час квітів» [6], а у 2019 побачила світ книга для юного читача «Добрі діти» [4], у якій Н. Поліщук помістила казки та оповідання. Поява у творчості дитячої тематика має автобіографічний елемент, оскільки письменниця є багатодітною мамою, яка разом із чоловіком Володимиром виховує сина Тараса і двох донечок – Злату і Владу [4], «тому добре знає, що цікаво діткам й, напевно, неодноразово розповідала своїм кровинкам захоплені історії, що увійшли в її нову книгу, адже вони наскрізь пронизані материнською любов'ю, тихі й ніжні» [4, с. 2].

У своїй дебютній збірці письменниця «пропонує читачу ідею кола, як універсальної форми та символ безкінечності», образ якого «...на всіх

рівнях сприйняття тексту: від візуального до символічного, воно ілюструє збірку та поєднує у собі розмаїття кольорів і значень» [7, с. 4]. Книга складається із семи циклів, семи кіл: любов до рідних, інтимна лірика, закоханість у рідну землю та її красу, філософські роздуми, світлий сум, ранні вірші. У цій книзі Н. Поліщук продемонструвала одночасно свої поетичні та літературознавчі вміння, що помічається вже у словесній грі з професійною термінологією у назві – «Метафор-мози». Н. Сенчило припускає, що «назва утворена з двох слів «метаморфози» і «метафора», або ж видозміненого одного.., бо таємниця творчої уяви автора завжди запишається незбагненою для читача. Слово метаморфози є посиланням на найбільшу за обсягом поему у римській літературі, найвизначніший твір Публія Овідія Назона (43 р. до н. е.) під однойменною назвою, у якому описується створення та історія світу на основі грецької і римської міфологій і складається з 15 книг. Але для Наталії Поліщук це не що інше, як гра близькими за значенням словами, де і метаморфози, і метафора позначають перетворення, перенесення» [7, с. 4].

Другу збірку поезій «Час квітів» Н. Поліщук присвятила квітам, тому що через них ми розуміємо самого автора, водночас квіти – лейтмотив збірки. У квіткових образах-символах криється ідеал прекрасного, вони є втіленням життя і смерті, кохання і ненависті, тендітності і жорстокості. До книги увійшло більше півтори сотні творів. Василь Горбатюк, відкриваючи презентації, зазначив: «Нова збірка, Наталі Поліщук новий крок у її творчості. Це справді дуже оригінальна книжка як за поліграфічним виданням, так і за змістом – це вірші з історіями. Але найкраще – це сама поезія – вона квітова, жива зваблива, яка надихає і збуджує глибокі почуття. Ця творчість виходить за межі, береги цієї книги і переходить у сьогоднішню презентацію, куди прийшли цінителі поезії Наталі Поліщук, і все йде в одному руслі: час квітів, час Наталі Поліщук» [2]. Сама поетка говорить: «Концепція книги квіти-символи, майже всі письменники звертаються до цієї теми. Якщо поміркувати, то квіти супроводжують нас протягом усього життя. Квіти – це краса і поезія – це краса. До того ж книжковим естетам буде приємно гортати аркуші такого світлого, ніби теплого паперу» [2].

«Добрі діти» – це книга розповідей «про добро, різні життєві ситуації, поради, як стати добрим і чому це важливо» [4]. Збірка складається із двох частин: у першій подано 15 літературних, автор-

ських, казки («Вогонь, Вітер, Вода і їхня мати Земля»), «Живий дощ», «Історія про 33 літери», «Яблучка», «Біле дерево», «Помирилися», «Комашина війна», «Лусь і Зусь», «Овечки-хмаринки», «Добра білочка», «Двоє однакових», «Пастка хом'ячка Хо», «Зайчик-невстигайчик», «Велика подорож маленького листочка», «Три майори»), у другій – 14 оригінальних оповідань. Завершує книгу Н. Поліщук зверненням до читачів: «Добрятку і добринку, додайте свою добру історію! На цій сторінці ви можете розповісти про добру справу, яку вже виконали чи яку тільки мрієте зробити колись! Пам'ятайте, добро завжди повертається сторицею!» [4, с. 100]. Авторка кожною розповіддю доводить, що добрі справи та любов до всього оточуючого і до ближнього – це найголовніші принципи людського життя, дотримуючись яких людина стає ЛЮДИНОЮ. Письменниця розповідає про «дружбу, шлях до мрії та дорослішання, стосунки в родині, дбайливе ставлення до природи, пізнання світу, про цінність відведеного часу й життя загалом, про користування гаджетами й непрості виклики сьогодення» [3].

Під час презентації книги працівники бібліотеки продемонстрували юним читачам мультфільм-діафільм, в основу якого взято казку Н. Поліщук «Історія про 33 літери» із коментарями самої письменниці. Авторка розкрила секрети написання книги та розповіла про її оформлення, особливу увагу звернувши на малюнки у стилі самчиківського розпису. Своєю думкою щодо зустрічі з Н. Поліщук та знайомством зі збіркою висловила дівчинка Катя, яка зазначила: «Я вперше побачила справжню письменницю! Її книжка така цікава, там багато малюнків і дуже гарні гладенькі сторіночки. На святі ми подивилися казочку-мультік про те як їжачок шукав всі букви алфавіту. І я знаходила разом із їжачком усі букви. Книжечку «Добрі діти», де є ця казка, нам подарувала письменниця і ще подарувала розмальовку та солодощі! На останній сторінці книги є місце де можна записати свої добрі справи! Я знаю, що в книжці писати не можна, а тут, навпаки, дозволяється і мені це дуже подобається!» [1].

Крім того, на сторінках книги можна знайти народну мудрість, яку письменниця подає під заголовком «Добрі цитати»: «Де є добрі люди, там біди не буде. Добра людина плаче від радості, а зла – від заздрості. Добре роби, добре й буде. Добре ім'я – найкраще багатство. Хто людям добра бажає, той і собі має. До доброї криниці стежка протоптана» [4, с. 10].

Н. Поліщук використовує традиційну форму подачі матеріалу: зачин, основна частина та кінцівка. Що стосується зачинів, то в кожному творі він різний і відмінний від фольклорного:

«Було в матері Землі троє любих дітей...» [4, с. 3];

«Починався рясний дощ...» [4, с. 6];

«У тихому осінньому саду...» [4, с. 12];

«Посеред древнього подільського лісу, густого, як волосся на голові, росло незвичайне біле дерево...» [4, с. 16];

«Сиділи на гілці два маленькі шпачки...» [4, с. 20];

«Дужке вже подружилися хом'ячок Лусь і зайчик Зусь...» [4, с. 25];

«На одній із сонячних полонин, а це такі галявини посеред лісів у наших українських горах Карпатах, паслася велика отара овець...» [4, с. 28];

«У затишному дуплі розлогого дерева жила собі красива, добра, рудо хвоста білочка...» [4, с. 31];

«У мами квочки навесні з одного яєчка вилупилося аж двоє курчаток!» [4, с. 34];

«Він нікуди не встигав, завжди запізнювався і цим страшенно дратував усіх своїх побратимів...» [4, с. 40] тощо.

Основна частина кожної казки є неповторною та особливою, оскільки виклад матеріалу залежить від теми та проблематики, яку порушує авторка. У тематичному плані можна виокремити кілька груп:

1) казки про тварин («Помирилися», «Комашина війна», «Лусь і Зусь», «Добра білочка», «Двоє однакових», «Пастка хом'ячка Хо», «Зайчик-невстигайчик», «Овечки-хмаринки»);

2) казки про природні явища («Вогонь, Вітер, Вода і їхня мати Земля», «Живий дощ», «Овечки-хмаринки»);

3) казки про рослини («Яблучка», «Біле дерево», «Велика подорож маленького листочка», «Три майори»);

4) «Історія про 33 літери».

Заклучні частини творів, кінцівки, хоч і різні, проте вони містять одну ідею – ідею добра, любові і справедливості. Наприклад: у казці «Три майори» Н. Поліщук розповідає історію про білого, рожевого та червоного майорів, які, знаючи про дощове літо, вирішили по-різному облаштувати собі «комфортне життя»: білий обрав собі позицію ближчу до землі, червоний стояв гордо та високо, а рожевий розташувався посередині. Ні сильний вітер, ні могутня злива не зломали червоного майора, натомість рожевий був зламаний

вітром, а білого буря втоптала в багноку. Проте братерська любов та допомога бджілок врятували білого та рожевого майора. В кінці письменниці навчає: «Про відвагу і страх, про братерську любов і допомогу, про те, що в цьому світі під час негоди стояти треба гордо, не гнути боязко спину, не зламатися і не потрапити в болото, а цвісти душею і добрими вчинками!» [4, с. 48–49].

Інший зразок кінцівки має казка «Історія про 33 літери»: назбиравши цілу абетку букв маленький їжачок цілу зиму «... у своїй затишній нірці вивчав алфавіт, літери у слова складав, слова – у словосполучення, а словосполучення – в речення. Інших навчив і навіть равлика, та вже навесні!» [4, с. 10]. Ця казка допоможе діткам зрозуміти важливість літер, потребу у вмінні навчатися, навіть самостійно, як ще робив їжачок, а, опанувавши читання, ще й допомагати іншим у цій справі.

Ще однією прикметною ознакою творчої манери Н. Поліщук-казкаря є використання чималої кількості риторичних питань у текстах, аби маленькі читачі замислювалися над текстом та самостійно робили висновки. Для кращого сприйняття розповіді при читанні репліки дійових осіб надруковано рукописними літерами, це дозволяє швидко поділити текст на сегменти, окремі структурні частинки, оскільки є й одна складність – текст не почленовано на діалоги та дрібні абзаци, як у фольклорних казках, що рясніють діалогами. Крім того, у казці «Помирилися» використано ще й прописні літери: авторка таким чином виокремила ключові фрази для розуміння суті конфлікту та його вирішення (маленькі шпачки не могли вирішити, хто з них має з'їсти останню черешню, на допомогу прийшла ворона, яка і черешнею поласувала, і шпачків помирила) [4, с. 20].

Висновки. Творчість Н. Поліщук невелика за обсягом, проте авторка у ній яскраво продемонструвала свою майстерність у поетичних та прозових формах, звернувши увагу на вічні проблеми людського світу, моральні цінності: любов, дружба, добро і зло, взаємини в сім'ї, бережливе ставлення до природи тощо. Твори молоді письменниці потребують детального вивчення, тому на перспективу залишаємо за собою це право. Збірка Наталії Поліщук «Добрі діти» є яскравим прикладом сучасної авторської казки, яка успішно поєднує традиції фольклорного жанру з актуальними проблемами сьогодення. Казкова творчість письменниці вирізняється різноманітністю тематичних груп, оригінальністю композиційних рішень та використанням образів, близьких до

реального життя дитини. Через казкові сюжети авторка формує у читачів моральні цінності, розвиває критичне мислення, естетичне сприйняття та здатність до співпереживання. Особливості стилю, зокрема використання риторичних запитань, рукописних та прописних літер, сприяють

активній взаємодії читача з текстом і підкреслюють виховну та пізнавальну функції літературної казки. Таким чином, збірка підтверджує значущість авторської казки як засобу формування духовного світу дитини та розвитку її моральних і інтелектуальних компетенцій.

Список літератури:

1. Глива А. Тепла збірка добрих казок. URL: <https://biblioteka11.wordpress.com/2019/11/13/%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%BB%D0%B0-%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0-%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B8%D1%85-%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%BA/> (дата звернення: 11.11.2025).
2. Палій В. М. Концепт «душа української нації» в казках Сашка Лірника. *Матеріали науково-практичного семінару «Мова і право»* (15 листопада 2017 року, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ). Дніпро : ДДУВС, 2018. 205 с.
3. Поліщук Наталія Валеріївна. URL: https://cbs.km.ua/index.php?dep=1&dep_up=271&dep_cur=495 (дата звернення: 12.10.2025).
4. Поліщук Н. Добрі діти: казки та оповідання для добряків і добрих дошкільного і молодшого шкільного віку. Хмельницький : Приватна друкарня ФО-П Сторожук О. В., 2019. 104 с.
5. Поліщук Н. Метафор-мози: поезія. Хмельницький : Видавець ФОП Цюпак А. А., 2016. 164 с.
6. Поліщук Н. Час квітів: вірші з історіями. Хмельницький : Цюпак А. А., 2018. 168 с.
7. Сенчило Н. У лабіринті кола. *Поліщук Н. Метафор-мози: поезія*. Хмельницький : Видавець ФОП Цюпак А. А., 2016. 164 с. С. 4–8.

Oliynyk L. V. THE POETICS OF NATALIA POLISHCHUK'S FAIRY TALES

The article focuses on analyzing the artistic originality of the contemporary Ukrainian literary fairy tale based on Natalia Polishchuk's collection «Good Children» (2019). It is noted that the relevance of the chosen topic is determined by the active rethinking of the fairy-tale genre in the 21st century, when traditional folklore motifs are combined with new aesthetic techniques that correspond to the needs of the modern child audience. The study provides an overview of scholarly sources devoted to the development of the author's literary fairy tale in Ukraine and emphasizes the insufficient exploration of N. Polishchuk's creative work, particularly her contribution to renewing the moral-didactic and emotional-educational potential of children's literature.

The article focuses on identifying the key compositional, narrative, figurative, and stylistic features of the fairy-tale texts in the collection «Good Children», as well as tracing their interaction with the national literary tradition and the specifics of modern educational demands. The main thematic groups of the tales are classified, including stories about animals, natural phenomena, plant life, and an alphabet tale that has a pronounced educational and instructive character. Special attention is paid to the moral and ethical meanings of the works, among which the dominant motifs are kindness, respect, responsibility, empathy, sensitivity, and the necessity of harmonious interaction with the environment.

The stylistic devices characteristic of Natalia Polishchuk's writing are analyzed, including the use of rhetorical questions, antithesis, personification, sound repetitions, and graphically emphasized elements (uppercase and lowercase letters), which enhance the emotional intensity and encourage young readers to engage in active empathy. The article also traces autobiographical elements connected with the author's pedagogical and philological background, which significantly influence the thematic direction and didactic dimension of her fairy tales.

The results of the study demonstrate that the collection «Good Children» is a significant contribution to the development of the contemporary Ukrainian author's fairy tale. It not only enriches children's literature with original plots and images but also performs an important educational function by fostering moral values, emotional intelligence, ecological awareness, and a culture of reading.

Key words: children's literature, author's fairy tale, Natalia Polishchuk, poetics, text structure, theme, system of images.

Дата надходження статті: 25.11.2025

Дата прийняття статті: 22.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025